

تربیت شهروندی در بروندهای نظام آموزش متوسطه

مطالعه موردی دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

جمال عبدالملکی*
اباصلت خراسانی**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۲/۱۱
تاریخ تأیید مقاله: ۹۰/۵/۳۰

چکیده:

هدف از این مقاله بررسی تربیت شهروندی در بروندهای نظام آموزش متوسطه با عنایت به مطالعه تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران است. روش پژوهش توصیفی و از نوع علی - مقایسه‌ای است. جامعه پژوهش تمام دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی هستند که از طریق سرشماری ۱۴۷ دانشجو انتخاب شد ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته ۳۰ سؤالی است. جهت تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تی تک نمونه، فریدمن و مانووا استفاده شد. نتایج بیانگر آنند که: مقادیر تی تک نمونه‌ای متغیرهای تربیت شهروندی به صورت کل، مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، وحدت ملی، حقوق بشر و مسئولیت‌پذیری در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. با توجه به نتایج آزمون فریدمن مقدار خی دو حاصل در سطح ۰/۰۵ معنادار و بیانگر تفاوت در رتبه‌بندی مؤلفه‌های تربیت شهروندی است. با توجه به نتایج مانووا تنها در متغیرهای وطن‌دوستی، تفکر انتقادی و مسئولیت‌پذیری تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ میان دانشجویان دختر و پسر وجود دارد. با توجه به نتایج مانووا تنها در متغیرهای تفکر انتقادی و قانون‌گرایی تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ بین دانشجویان رشته‌های مختلف وجود دارد.

واژگان کلیدی: شهروندی، تربیت شهروندی، مؤلفه‌های شهروندی، برونداد نظام آموزش متوسطه، دانشجویان

* دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی دانشگاه شهید بهشتی Email: j_abdolmaleki@sbu.ac.ir

** استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی Email: a_khorassani@sbu.ac.ir

شهروندی و تربیت شهروندی

سامرز^۲ (۲۰۰۲) معتقد است که شهروندی بر تعهد یا وظیفه‌ای که برای دیگران مناسب است دلالت دارد، مهربانی و تدبیر را نشان می‌دهد و خدمات مطلوبی را به جامعه عرضه می‌کند. از دیدگاه مک دونالد^۳ (۱۹۹۹) شهروندی را باید ایجاد، نشر خلق و خوی شهروندی، تمایل داشتن به عمل در جهت نفع عموم و همچنین دقیق و حساس بودن نسبت به عواطف، نیازها و نگرش‌های دیگران قلمداد کرد.

هومانا^۴ و همکاران (۲۰۰۶) تربیت شهروندی را تدارک فرصت‌هایی برای اشتغال دانش‌آموزان در تجارب معنادار یادگیری است، به گونه‌ای که سبب تسهیل رشد آنها به عنوان افراد متعهد و فعال اجتماعی و سیاسی گردد. پریور^۵ (۲۰۰۱) تربیت شهروندی را عبارت از تجلیات کلامی، نموداری/تصویری، اصول، مفروضات و چارچوب‌هایی که متخصصان برای تربیت شهروندی ضروری می‌دانند. تورنی پورتا (۱۹۹۱) معتقد است که تربیت شهروندی به آن بخش از فعالیت‌های تربیتی اطلاق می‌شود که در اشکال رسمی و غیررسمی افراد یک جامعه را برای عضویت در جامعه سیاسی آماده می‌کند.

هودسن^۶ (۲۰۰۱) معتقد است که فلسفه اصلی تربیت شهروندی دستیابی به مقاصد چون وفاداری به ملت، افزایش دانش و آگاهی افراد از تاریخ و ساختار مؤسسات سیاسی، ایجاد نگرش مثبت نسبت به قدرت و اقتدار سیاسی، تسلیم شدن در مقابل قانون و هنجارهای اجتماعی، اعتقاد به ارزش‌های بنیادین جامعه مانند تساوی، برابری، علاقه، مشارکت سیاسی و مهارت در تجزیه و تحلیل اطلاعات ارتباطات سیاسی است.

اهداف تربیت شهروندی:

- وازی^۷ (۱۹۹۰) معتقد است که آموزش و پرورش باید سه نوع نگرش زیر را در دانش‌آموزان ایجاد نماید:
۱. آموزش برای همه، همه برای آموزش،
 ۲. به هم بستن و پیوستن،
 ۳. گذر از یاد دادن به یادگیری واقعی در این زمینه وی بر

بدون تردید یکی از مهم‌ترین رسالت‌ها و دلایل شکل‌گیری نظام آموزشی و به‌خصوص مدارس در طول تاریخ بشری و توسعه آن به شکل کنونی، آماده‌سازی شهروندانی متعهد، فعال و خلاق بوده است، افرادی که نه تنها ارزش‌ها و ویژگی‌های مورد ستایش جامعه را دارا باشند، بلکه بتوانند در راستای بهسازی، توسعه و ارتقای فرهنگ جامعه تلاش و همت بیشتری را به نمایش بگذارند. در گزارش اخیر مطالعه تربیت شهروندی انجمن بین‌المللی ارزشیابی و پیشرفت تحصیلی چنین بیان شده است که تمام جوامع معاصر دارای این نگرانی و دل‌مشغولی عمیق هستند که چگونه نوجوانان و جوانان را برای زندگی و شهروندی آماده کنند و راه رسم مشارکت در مسائل اجتماعی را به آنها بیاموزند (تورنی پورتا، ۱۹۹۱).

با توجه به چنین نگرشی است که صاحب‌نظران بزرگ تعلیم و تربیت معتقدند که مدرسه نه تنها یک مکان جهت آماده شدن برای زندگی است، بلکه در حقیقت جایی برای تمرین زندگی و کسب تجربه عرصه‌های مختلف آن است، به عبارت دیگر مدرسه مکانی جهت یادگیری حقوق و مسئولیت‌های شهروندی است. از این رو آنچه که می‌تواند رسالت و فلسفه اصلی شکل‌گیری و توسعه مدارس در دوران کنونی را توجیه کند، تربیت شهروندی و به عبارت دیگر عمل کردن مدارس به عنوان «مدرسه زندگی» است. بازتاب این مسئله در بروندادهای نظام آموزش متوسطه قابل تحقیق و بررسی است، دانشجویان پذیرفته شده در دانشگاه‌ها به‌عنوان برونداد نظام آموزش متوسطه تلقی می‌شوند، بنابراین بررسی اثرات نظام آموزش متوسطه در این دانشجویان و به‌خصوص دانشجویان سال اول می‌تواند نقش نظام آموزش متوسطه را در ایجاد و پرورش مقوله تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن تعیین کند.

بنابراین در پژوهش حاضر قصد بررسی وضعیت تربیت شهروندی در بروندادهای نظام آموزش متوسطه با عنایت به مطالعه دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران را داریم و درصدد بررسی این مسئله هستیم که وضعیت تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول به‌عنوان برونداد نظام آموزش متوسطه چگونه است؟

1. Torney – Purta
2. Summers
3. McDonald

4. Homana
5. Prior
6. Hudson

7. Whazy

مرتبط می‌داند. پتی یانوا و سوجی وا^۴ (۲۰۰۱) تربیت شهروندی را با مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری، تفکر منطقی، احترام به حقوق فردی، مشارکت سیاسی و اقتصادی، حفظ هویت و فرهنگ ملی، تلاش در جهت خودکفایی و اهتمام در توسعه منابع ملی تشریح نموده‌اند.

مینکلر^۵ (۱۹۹۸) مؤلفه‌های احساس تعهد، احساس برابری، کنجکاوی و ترقی‌طلبی، اطاعت از قانون، توجه به منافع عمومی و مشارکت را در باب تربیت شهروندی مطرح کرده است. توماس اس دی^۶ (۲۰۰۴) شهروندی را دارای چهار مؤلفه مشارکت، تعاون، همکاری و دانایی می‌داند. ساندرز^۷ (۱۹۹۹) مؤلفه‌های شهروندی در جامعه اسلوونی را به شرح زیر می‌داند: فناوری اطلاعات و ارتباطات، حقوق بشر، تکررگرای، وحدت، رشد شخصی، فرصت‌های برابر، آزادی، مسئولیت‌پذیری و هویت ملی، NCSS^۸ (۱۹۹۴) چهار عنصر را برای یک شهروند مطلوب ارائه می‌کند: دانش، تفکر، تعهد و عمل.

مؤلفه‌ها در داخل کشور

فتحی^۱ (۲۰۰۱) تربیت شهروندی را با عناصر و مؤلفه‌هایی مانند دانش شهروندی، مهارت‌های شهروندی و نگرش شهروندی مرتبط می‌داند. مهرمحمدی^۲ (۱۳۷۷) تربیت شهروندی را با مؤلفه‌های زیر معرفی می‌نماید: اندیشه‌ورزی و ژرف‌اندیشی، سعه‌صدر و تحمل اندیشه‌های مخالف، قانون‌گرایی و قانون‌پذیری، احساس خودارزش‌مندی، تمایل به رقابت سازنده، روحیه پرسشگری و کنجکاوی، تفکر خلاق و واگرا. واحد و کاظمی^۳ (۱۳۸۳) تربیت شهروندی را دارای مؤلفه‌های زیر می‌دانند: دانایی‌محوری، وطن‌دوستی، قانون‌مداری، مسئولیت‌پذیری و تعهد، مشارکت و انتقادگری - انتقادپذیری.

مروری بر مطالعات انجام شده

دیبای^۱ (۱۳۸۲) در مطالعه خود به بررسی ویژگی‌های شهروند خوب برای جامعه ایران و میزان انطباق برنامه‌های درسی

اصول زیر تأکید می‌نماید:

- پیشبرد ادراک ذهنی و تقویت در هم تنیدگی‌ها،
 - تقویت یادگیری فعال، مشارکت‌جو، تعاملی و تحقیقاتی،
 - تقویت کارهای عملی،
 - تقویت دموکراسی، اشتراک مساعی، گوناگونی و مسئولیت‌پذیری،
 - توجه به ادراک حسی و پایداری آگاهی نو،
 - درهم آمیختگی شادی و رضایت با یکدیگر.
- کندی^۱ (۱۹۹۶) معتقد است که تربیت شهروندانی فعال و مؤثر یکی از اهداف مهم در برنامه درسی بسیاری از کشورها است. کلاگ و هالسدن^۲ (۲۰۰۲) عوامل مورد تأکید در برنامه درسی تربیت شهروندی را بشرح زیر بیان نموده‌اند:
- توسعه و ارتقای ارزش‌های مبتنی بر عدالت اجتماعی و اصول حقوق بشر،
 - احترام به تفاوت‌های ملی، مذهبی و هویت‌های قومی،
 - مدارس را با جامعه و اجتماعات محلی مرتبط و یادگیری بین فرهنگی را تشویق نماید،
 - مقولات دموکراسی و قانون،
 - مشکلات محیط زیست و مسائل اقتصادی،
 - مهارت‌های مشارکتی و اجتماعی،
 - تفکر انتقادی و یادگیری تعاملی.

مؤلفه‌های تربیت شهروندی

در باب مؤلفه‌های شهروندی در میان صاحب‌نظران و پژوهشگران توافق مطلق وجود ندارد، بنابراین در این باب دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد که در زیر تشریح آنها در قالب مطالعات خارج و داخل کشور پرداخته می‌شوند.

مؤلفه‌ها در خارج کشور

کواجلی^۳ (۲۰۰۰) تربیت شهروندی را با عناصر و مؤلفه‌هایی مانند دانش شهروندی، مهارت‌های شهروندی و نگرش شهروندی

1. Kennedy
2. Clough, N, Holden, C
3. Quigley
4. Pitayanuwat, Somwng and Siridej Sujiva

5. Minkler, John
6. Dee Thomas S
7. Sanders
8. National council for the social studies

• تربیت شهروندی در امتحان ورودی دبیرستان‌ها دارای اهمیت و اولویت پایینی است.

افتخار احمد^۳ (۲۰۰۴) در مطالعه خود به بررسی اسلام، دموکراسی و تربیت شهروندی در قالب بررسی برنامه درسی مطالعات اجتماعی در پاکستان اقدام نموده است. نتایج پژوهش وی بیانگر آن است که:

• در کشور پاکستان هدف عمده تربیت شهروندی ایجاد شهروندانی صبور، متعادل و روشن فکر است.

• زیربنای اساسی تربیت شهروندی مبتنی بر تربیت مذهبی است.

مدل مفهومی پژوهش:

با عنایت به بررسی نظریات و مطالعات انجام شده در باب تربیت شهروندی و مؤلفه‌های شهروندی در سطوح بین‌المللی و ملی می‌توان تربیت شهروندی در سطح ملی کشور ایران را در بردارنده مؤلفه‌های زیر دانست:

وطن دوستی، تفکر انتقادی، مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، قانون‌گرایی، وحدت ملی، حقوق بشر و مسئولیت‌پذیری دانست که در قالب مدل مفهومی زیر به‌عنوان مؤلفه‌های شهروندی در این پژوهش مورد تأکید و بررسی قرار می‌گیرد.

شکل ۱. مدل مفهومی تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن

سؤالات پژوهش

۱. وضعیت تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی چگونه است؟

مدارس با این ویژگی پرداخته است. در این پژوهش دیبا به بررسی ویژگی‌های شهروند خوب در سه حیطه دانش مدنی، توانش مدنی و نگرش مدنی و میزان توجه به تربیت شهروندی در مراحل تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های مدارس پرداخته است. نتایج پژوهش وی بیانگر آنند که: تربیت شهروندی با سه حیطه دانش، توانش و نگرش مدنی برای جامعه ایرانی بسیار مهم است. همچنین در مراحل تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی مدارس به این سه مقوله توجه کمی می‌شود.

فتحی واجارگاه و واحد چوکده (۱۳۸۵) در مطالعه خود به شناسایی آسیب‌های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان نظام آموزش متوسطه نظری از دیدگاه معلمان زن شهر تهران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آن اقدام نموده بودند. در این پژوهش از طریق بررسی‌ها و مطالعات میدانی تلاش شده است تا ضمن شناسایی این آسیب‌ها، راهکارهایی جهت بهبود آنها ارائه شود. نتایج پژوهش حاکی از آن است که:

• آسیب‌های خطرآفرین در قلمرو برنامه‌های درسی مدارس برای تربیت شهروندی عبارتند از: جو اجتماعی، ساختار سازمانی و تعامل میان معلم و دانش‌آموز.

• وضعیت سطح آسیب مؤلفه جو اجتماعی در سطح قوی و وضعیت سطح آسیب مؤلفه‌های ساختار سازمانی و تعامل میان معلم و دانش‌آموز در سطح پایین است.

کازوکوا و تسو^۱ (۲۰۰۱) در مطالعه خود با عنوان تربیت شهروندی در گذار: ژاپن به نتایج زیر دست یافتند:

• برنامه درسی تربیت شهروندی در مدارس از طرف وزارت آموزش و پرورش هدایت می‌شود.

• برنامه درسی شامل وقایع مربوط به مدرسه و فعالیت‌های شورای دانش‌آموزی است.

می‌هو یی لیو^۲ (۲۰۰۱) به بررسی توسعه ارزش‌های شهروندی در تایوان پرداخت. نتایج وی بیانگر آنند که:

• سیاست‌های برنامه درسی ملی سبب شده‌اند که اهداف و رویکردهای تربیت شهروندی بیشتر خاص و تجویزی هستند.

• ارتباط بالایی بین سیاست‌های ملی و قوانین و پیش‌بینی‌های برنامه درسی مدارس وجود دارد.

1. Otsu, Kazuko

2. Liu, Meihui

3. Ahmad, Iftikhar

جدول ۱. مقیاس تربیت شهروندی، مؤلفه‌ها و سؤالات

ردیف	مؤلفه	سؤالات	تعدادسؤالات
۱	وطن دوستی	۱-۴	۴
۲	تفکر انتقادی	۵-۸	۴
۳	مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی	۹-۱۴	۶
۴	قانون‌گرایی	۱۵-۱۸	۴
۵	وحدت ملی	۱۹-۲۲	۴
۶	حقوق بشر	۲۳-۲۶	۴
۷	مسئولیت‌پذیری	۲۷-۳۰	۴

دامنه خیلی کم تا خیلی زیاد استفاده شد. در این پرسشنامه هفت مؤلفه وطن‌دوستی، تفکر انتقادی، مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، قانون‌گرایی، وحدت ملی، حقوق بشر و مسئولیت‌پذیری برای تربیت شهروندی در نظر گرفته شده است و برای هر مؤلفه تعدادی سؤال طراحی شده است که شرح این مؤلفه و سؤالات آنها در جدول ۱ ارائه شده است.

پایایی و روایی ابزار پژوهش

جهت تعیین پایایی ابزار از روش الفای کرانباخ و جهت تعیین روایی ابزار از تکنیک‌های تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش واریماکس و تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی روایی و پایایی ابزار بیانگر پایایی و روایی مورد قبول ابزار می‌باشد که نتایج آن در جداول ۲ و ۳ ارائه شده‌اند.

شاخص KMO برابر با ۰/۸۳ و شاخص بارتلت برابر با ۱۴۵۷/۳۴ در سطح ۰/۰۱ معنادار و حاکی از کفایت تحلیل عاملی اکتشافی است. در جدول ۳ نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی ابزار ارائه شده است.

جدول ۲. پایایی مقیاس تربیت شهروندی، مؤلفه‌ها و سؤالات

ردیف	مؤلفه	سؤالات	تعدادسؤالات	آلفا
۱	وطن دوستی	۱-۴	۴	۰/۸۱
۲	تفکر انتقادی	۵-۸	۴	۰/۷۸
۳	مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی	۹-۱۴	۶	۰/۸۴
۴	قانون‌گرایی	۱۵-۱۸	۴	۰/۸۶
۵	وحدت ملی	۱۹-۲۲	۴	۰/۷۹
۶	حقوق بشر	۲۳-۲۶	۴	۰/۸۵
۷	مسئولیت‌پذیری	۲۷-۳۰	۴	۰/۸۲
۸	کل مقیاس	۱-۳۰	۳۰	۰/۸۷

۲. وضعیت رتبه‌بندی مؤلفه‌های تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی چگونه است؟
 ۳. وضعیت تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان پسر و دختر سال اول مقطع کارشناسی متفاوت است؟
 ۴. وضعیت تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی با توجه به رشته تحصیلی متفاوت است؟

روش پژوهش:

روش پژوهش حاضر با عنایت به هدف، پژوهش کاربردی و با عنایت به شیوه گردآوری داده‌ها در زمره تحقیقات توصیفی و به‌خصوص روش علی - مقایسه‌ای است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری پژوهش

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش تمام دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی در رشته‌های چهارگانه روانشناسی، علوم تربیتی، مشاوره و کتابداری دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران است. با توجه به محدود بودن جامعه پژوهش به‌جای نمونه‌گیری از روش سرشماری استفاده و درنهایت ۱۴۷ دانشجو مورد بررسی قرار گرفت.

ابزار گردآوری داده‌ها در پژوهش

در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته (تربیت شهروندی ایرانی)^۱ مبتنی بر مدل مفهومی پژوهش در قالب ۳۰ سؤال که دارای طیف اندازه‌گیری پنج درجه‌ای در

۱. طراحی، تدوین و ارزیابی مقیاس تربیت شهروندی ایرانی عنوان مقاله‌ای است که به‌وسیله محققان جهت یکی از مجلات معتبر بین‌المللی در زمینه برنامه درسی ارسال شده است به همین دلیل از انتشار سؤالات این مقیاس تا کسب نتیجه نهایی از این مقاله معذوریم. ان‌شاءالله در آینده نزدیک به این امر مهم نائل خواهیم شد و این نسخه در اختیار پژوهشگران قرار خواهد گرفت.

جدول ۳. روایی مقیاس تربیت شهروندی دانش‌آموزان، مؤلفه‌ها و سؤالات

سؤالات	وطن دوستی	تفکر انتقادی	مشارکت	قانون‌گرایی	وحدت ملی	حقوق بشر	مسئولیت‌پذیری
۱	۰/۸۷	-	-	-	-	-	-
۲	۰/۸۵	-	-	-	-	-	-
۳	۰/۸۴	-	-	-	-	-	-
۴	۰/۸۸	-	-	-	-	-	-
۵	-	۰/۸۶	-	-	-	-	-
۶	-	۰/۹۱	-	-	-	-	-
۷	-	۰/۸۴	-	-	-	-	-
۸	-	۰/۸۷	-	-	-	-	-
۹	-	-	۰/۸۲	-	-	-	-
۱۰	-	-	۰/۸۶	-	-	-	-
۱۱	-	-	۰/۸۴	-	-	-	-
۱۲	-	-	۰/۸۱	-	-	-	-
۱۳	-	-	۰/۸۹	-	-	-	-
۱۴	-	-	۰/۸۳	-	-	-	-
۱۵	-	-	-	۰/۸۲	-	-	-
۱۶	-	-	-	۰/۸۵	-	-	-
۱۷	-	-	-	۰/۸۶	-	-	-
۱۸	-	-	-	۰/۸۹	-	-	-
۱۹	-	-	-	-	۰/۸۳	-	-
۲۰	-	-	-	-	۰/۸۵	-	-
۲۱	-	-	-	-	۰/۸۸	-	-
۲۲	-	-	-	-	۰/۸۶	-	-
۲۳	-	-	-	-	-	۰/۸۱	-
۲۴	-	-	-	-	-	۰/۸۶	-
۲۵	-	-	-	-	-	۰/۸۴	-
۲۶	-	-	-	-	-	۰/۸۵	-
۲۷	-	-	-	-	-	-	۰/۸۹
۲۸	-	-	-	-	-	-	۰/۹۱
۲۹	-	-	-	-	-	-	۰/۸۸
۳۰	-	-	-	-	-	-	۰/۸۲
نتایج تحلیل عاملی تأییدی							
	شاخص	مقدار	نتیجه		شاخص	مقدار	نتیجه
۱	نسبت خی دو بر درجه آزادی	۱/۵۶	مطلوب	۴	GFI	۰/۹۵	مطلوب
۲	RMSEA	۰/۰۲۱	مطلوب	۵	AGFI	۰/۹۳	مطلوب
۳	CFI	۰/۹۶	مطلوب	۶	PGFI	۰/۸۱	مطلوب

واریانس چندمتغیره مانووا با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده

شده است.

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها ۷۴٪ دانشجویان

دختر و ۲۶٪ پسر هستند. ۲۹٪ در رشته روانشناسی، ۳۶٪

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش

برای تحلیل داده‌ها و پاسخگویی به سؤالات پژوهش از

تکنیک‌های توصیفی مانند شاخص‌های مرکزی و پراکندگی

و تکنیک‌های استنباطی تی تک نمونه‌ای، فریدمن و تحلیل

جدول ۴. توصیف وضعیت نمونه پژوهش

رشته	جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
روانشناسی	پسر	۱۵	۱۰٪
	دختر	۲۷	۱۹٪
علوم تربیتی	پسر	۱۱	۷٪
	دختر	۴۲	۲۹٪
مشاوره	پسر	۸	۵٪
	دختر	۱۹	۱۳٪
کتابداری	پسر	۶	۴٪
	دختر	۱۹	۱۳٪
کل	-	۱۴۷	۱۰۰٪

با شاخص متوسط تفاوت ندارد.

سؤال دوم: وضعیت رتبه‌بندی مؤلفه‌های تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی چگونه است؟
با توجه به نتایج آزمون فریدمن مقدار خبی دو حاصل در سطح ۰/۰۵ معنادار و بیانگر تفاوت در رتبه‌بندی مؤلفه‌های تربیت شهروندی می‌باشد. در نهایت می‌توان وضعیت این مؤلفه‌ها را به شرح زیر رتبه‌بندی نمود: مسئولیت‌پذیری، حقوق بشر، مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، وحدت ملی، قانون‌گرایی، وطن‌دوستی و تفکر انتقادی.

سؤال سوم: وضعیت تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان پسر و دختر سال اول مقطع کارشناسی متفاوت است؟

برای پاسخگویی به این سؤال از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره مانووا استفاده شده است، در ادامه ابتدا شاخص لامبدای ویلکز جهت بررسی وجود حداقل تفاوت بین گروه‌ها

در رشته علوم تربیتی، ۱۸٪ در رشته مشاوره و ۱۷٪ در رشته کتابداری مشغول به تحصیل هستند.

سؤال اول: وضعیت تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی چگونه است؟

جدول ۵. آزمون تی تک نمونه جهت ارزیابی وضعیت تربیت شهروندی

Sig.	df	T	شاخص	انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
۰/۰۵	۱۴۶	۲/۸۹	۳	۲/۴۳	۳/۱۰	۱۴۷	تربیت شهروندی
۰/۰۶	۱۴۶	۱/۲۶	۳	۲/۲۱	۳/۰۵	۱۴۷	وطن‌دوستی
۰/۰۶	۱۴۶	۱/۰۸	۳	۱/۷۸	۲/۹۸	۱۴۷	تفکر انتقادی
۰/۰۵	۱۴۶	۲/۳۴	۳	۳/۱۶	۳/۱۱	۱۴۷	مشارکت
۰/۰۶	۱۴۶	۱/۰۲	۳	۲/۸۹	۳/۰۸	۱۴۷	قانون‌گرایی
۰/۰۵	۱۴۶	۲/۲۱	۳	۲/۹۲	۳/۱۰	۱۴۷	وحدت ملی
۰/۰۵	۱۴۶	۲/۳۹	۳	۲/۳۴	۳/۱۸	۱۴۷	حقوق بشر
۰/۰۵	۱۴۶	۲/۵۸	۳	۲/۱۷	۳/۲۱	۱۴۷	مسئولیت‌پذیری

جدول ۶. آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی مولفه‌های شهروندی

رتبه	میانگین	فراوانی	متغیر
۶	۳/۰۵	۷۸۲	وطن‌دوستی
۷	۲/۹۸	۷۸۲	تفکر انتقادی
۳	۳/۱۱	۷۸۲	مشارکت
۵	۳/۰۸	۷۸۲	قانون‌گرایی
۴	۳/۱۰	۷۸۲	وحدت ملی
۲	۳/۱۸	۷۸۲	حقوق بشر
۱	۳/۲۱	۷۸۲	مسئولیت‌پذیری
	۵۷/۱۱		خی دو
	۶		درجه آزادی
۰/۰۵			Sig

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل آزمون تی تک نمونه‌ای مقادیر تی حاصل برای متغیرهای تربیت شهروندی بصورت کل، مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، وحدت ملی، حقوق بشر و مسئولیت‌پذیری در سطح ۰/۰۵ معنادار و بیانگر تفاوت وضعیت تربیت شهروندی دانشجویان با شاخص متوسط ۳ است که با عنایت به وضعیت میانگین این متغیرها می‌توان گفت وضعیت این متغیرها بالاتر از شاخص متوسط ۳ است. مقدار تی حاصل برای متغیرهای وطن‌دوستی، تفکر انتقادی و قانون‌گرایی در سطح ۰/۰۵ معنادار نمی‌باشد و بیانگر آن است که وضعیت وطن‌دوستی، تفکر انتقادی و قانون‌گرایی در دانشجویان

جدول ۷. آزمون لامبدای ویلکز

Sig.	درجه آزادی خطا	درجه آزادی فرضیه	F	مقدار	شاخص
۰/۰۵	۴۱۳	۱۶	۴/۰۸	۰/۷۶	ویلکز

دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی با توجه به رشته تحصیلی متفاوت است؟

با توجه به نتیجه آزمون ویلکز مقدار شاخص این آزمون در سطح ۰/۰۵ معنادار و بیانگر وجود تفاوت بین دو گروه مورد مقایسه در باب حداقل یک متغیر است.

با توجه به نتایج مانووا تنها در متغیرهای تفکر انتقادی و قانون‌گرایی تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ بین دانشجویان رشته‌های مختلف وجود دارد. لازم به ذکر است با عنایت به آزمون تعقیبی شفه وضعیت دانشجویان رشته روانشناسی در باب مؤلفه تفکر انتقادی بالاتر از دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، مشاوره و کتابداری و دارای تفاوت معنادار با این رشته‌ها در سطح ۰/۰۵ است. همچنین با عنایت به آزمون تعقیبی شفه وضعیت

در یک متغیر ارائه می‌شود. سپس نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره مانووا ارائه می‌شود.

با توجه به نتیجه آزمون ویلکز مقدار شاخص این آزمون در سطح ۰/۰۵ معنادار و بیانگر وجود تفاوت بین دو گروه مورد مقایسه در باب حداقل یک متغیر است.

با توجه به نتایج مانووا تنها در متغیرهای وطن دوستی، تفکر انتقادی و مسئولیت‌پذیری تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ بین دانشجویان دختر و پسر وجود دارد. لازم به ذکر است وضعیت دانشجویان پسر در باب مؤلفه‌های تفکر انتقادی و وطن‌دوستی بالاتر از دانشجویان دختر و در مؤلفه مسئولیت‌پذیری وضعیت دانشجویان دختر بالاتر از دانشجویان پسر است.

سؤال چهارم: وضعیت تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در

جدول ۸. آزمون مانووا برای مقایسه پسران و دختران دانشجو در باب تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن

Sig.	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	میانگین	متغیر	نوع
۰/۰۷	۰/۳۱	۰/۴۳	۱	۰/۴۳	۳/۱۵	تربیت شهروندی	پسران
					۳/۰۵		دختران
۰/۰۵	۳/۳۷	۱/۷۶	۱	۱/۷۶	۳/۱۴	وطن دوستی	پسران
					۲/۹۸		دختران
۰/۰۵	۵/۱۸	۴/۲۷	۱	۴/۲۷	۳/۰۶	تفکر انتقادی	پسران
					۲/۹۰		دختران
۰/۰۷	۰/۱۸	۰/۲۱	۱	۰/۲۱	۳/۱۰	مشارکت	پسران
					۳/۱۲		دختران
۰/۰۷	۰/۷۹	۰/۶۱	۱	۰/۶۱	۳/۱۲	قانون‌گرایی	پسران
					۳/۰۴		دختران
۰/۰۷	۰/۳۶	۰/۲۹	۱	۰/۲۹	۳/۰۸	وحدت ملی	پسران
					۳/۱۲		دختران
۰/۰۷	۰/۴۱	۰/۵۳	۱	۰/۵۳	۳/۲۰	حقوق بشر	پسران
					۳/۱۶		دختران
۰/۰۵	۶/۷۸	۷/۱۱	۱	۷/۱۱	۳/۰۲	مسئولیت‌پذیری	پسران
					۳/۴۰		دختران

جدول ۹. آزمون لامبدای ویلکز

Sig.	درجه آزادی خطا	درجه آزادی فرضیه	F	مقدار	شاخص
۰/۰۵	۳۱۸	۱۶	۲/۱۱	۰/۲۳	ویلکز

جدول ۱۰. آزمون مانووا برای مقایسه رشته‌های تحصیلی در باب تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن

رشته	متغیر	میانگین	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	Sig.
روانشناسی	تربیت شهروندی	۳/۰۴	۰/۳۱	۱	۰/۳۱	۰/۲۲	۰/۰۷
علوم تربیتی		۳/۱۶					
مشاوره		۳/۱۰					
کتابداری		۳/۱۰					
روانشناسی	وطن‌دوستی	۳/۰۳	۰/۴۴	۱	۰/۴۴	۰/۳۶	۰/۰۷
علوم تربیتی		۳/۰۵					
مشاوره		۳/۰۴					
کتابداری		۳/۰۸					
روانشناسی	تفکر انتقادی	۳/۱۰	۱/۸۹	۱	۱/۸۹	۳/۷۶	۰/۰۵
علوم تربیتی		۳					
مشاوره		۲/۹۲					
کتابداری		۲/۸۹					
روانشناسی	مشارکت	۳/۱۱	۰/۲۸	۱	۰/۲۸	۰/۲۱	۰/۰۷
علوم تربیتی		۳/۰۸					
مشاوره		۳/۱۲					
کتابداری		۳/۱۴					
روانشناسی	قانون‌گرایی	۳/۰۴	۱/۹۵	۱	۱/۹۵	۳/۸۲	۰/۰۵
علوم تربیتی		۳/۰۴					
مشاوره		۳/۲۱					
کتابداری		۳/۰۳					
روانشناسی	وحدت ملی	۳/۱۴	۰/۴۳	۱	۰/۴۳	۰/۵۶	۰/۰۷
علوم تربیتی		۳/۰۸					
مشاوره		۳/۱۱					
کتابداری		۳/۰۷					
روانشناسی	حقوق بشر	۳/۲۳	۰/۶۱	۱	۰/۶۱	۰/۴۴	۰/۰۷
علوم تربیتی		۳/۱۷					
مشاوره		۳/۱۵					
کتابداری		۳/۱۷					
روانشناسی	مسئولیت‌پذیری	۳/۲۱	۰/۷۲	۱	۰/۷۲	۰/۵۱	۰/۰۷
علوم تربیتی		۳/۲۵					
مشاوره		۳/۱۷					
کتابداری		۳/۲۱					

دانشجویان رشته مشاوره در باب مؤلفه قانون‌گرایی بالاتر از متغیرهای تربیت شهروندی بصورت کل، مشارکت سیاسی - دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، روانشناسی و کتابداری و دارای تفاوت معنادار با این رشته‌ها در سطح ۰/۰۵ است.

نتیجه‌گیری

در این مقاله به بررسی وضعیت تربیت شهروندی در بروندهای نظام آموزش متوسطه از طریق مطالعه موردی وضعیت تربیت شهروندی در دانشجویان سال اول مقطع کارشناسی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران در نمونه‌ای به حجم ۱۴۷ دانشجو اقدام شد. نتایج پژوهش بیانگر آنند که:

متوسط است. در باب وضعیت اولویت‌بندی مؤلفه‌های تربیت شهروندی می‌توان وضعیت این مؤلفه‌ها را در دانشجویان به شرح زیر بیان نمود: مسئولیت‌پذیری، حقوق بشر، مشارکت سیاسی - اجتماعی و اقتصادی، وحدت ملی، قانون‌گرایی، وطن‌دوستی و تفکر انتقادی. در مقایسه دانشجویان دختر و پسر به این نتیجه رسیدیم که تنها در متغیرهای وطن‌دوستی، تفکر

رشته روانشناسی در باب مؤلفه تفکر انتقادی بالاتر از دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، مشاوره و کتابداری و وضعیت دانشجویان رشته مشاوره در باب مؤلفه قانون‌گرایی بالاتر از دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، روانشناسی و کتابداری و دارای تفاوت معنادار با این رشته‌ها در سطح ۰/۰۵ است. با توجه به نتایج فوق می‌توان پیشنهادهای زیر را برای بهبود وضعیت تربیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان ارائه داد:

• با توجه به رسالت نظام آموزشی و اهمیت و ضرورت پرورش شهروندانی موفق در جامعه، به مسئولان نظام پیشنهاد می‌شود در خصوص اختصاص ماده درسی با عنوان مهارت‌های شهروندی در برنامه درسی مدارس اقدامات لازم را مبذول نمایند.

• با توجه به وضعیت تربیت شهروندی در دانش‌آموزان، به مسئولین پیشنهاد می‌گردد نسبت به ارائه برنامه‌ها و راهکارهایی برای تقویت و توسعه این مهارت‌ها در مدارس اقدام نمایند.

• با توجه به رتبه‌بندی مؤلفه‌های تربیت شهروندی به مسئولین پیشنهاد می‌گردد نسبت به مؤلفه تفکر انتقادی، تقویت و توسعه آن چاره‌ای بیندیشند.

• با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود نسبت به تقویت و توسعه مؤلفه تفکر انتقادی و وطن‌دوستی در دانشجویان دختر و تقویت و توسعه مؤلفه مسئولیت‌پذیری در دانشجویان پسر اقدام نمایند.

منابع:

- دیبا، طلعت. (۱۳۸۲). بررسی ویژگی‌های شهروند خوب برای جامعه ایران و میزان انطباق برنامه‌های درسی مدارس با این ویژگی، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.
- فتحی و اجارگاه، کوروش و سکینه واحد چوکده. (۱۳۸۵). شناسایی آسیب‌های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان نظام آموزش متوسطه نظری از دیدگاه معلمان زن شده تهران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آن. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۱۷، سال پنجم.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۷۷). آموزش و پرورش و جامعه مدنی، مجله پژوهش‌های تربیتی، جلد ششم، شماره ۴۰۳.
- واحد چوکده، سکینه و محمد کاظمی. (۱۳۸۳). شهروندی لازمه شهرنشینی، تبریز: سمینار علمی - تخصصی شهرها و مردم.
- وازی، پرواز. (۱۹۹۰). آموزش برای آینده، ترجمه مرکز تحقیقات آموزش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، وزارت آموزش و پرورش.
- Ahmad, Iftikhar (2004). Islam, Democracy and Citizenship

انتقادی و مسئولیت‌پذیری تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ بین دانشجویان دختر و پسر وجود دارد. لازم به ذکر است وضعیت دانشجویان پسر در باب مؤلفه‌های تفکر انتقادی و وطن‌دوستی بالاتر از دانشجویان دختر و در مؤلفه مسئولیت‌پذیری وضعیت دانشجویان دختر بالاتر از دانشجویان پسر است. در مقایسه دانشجویان رشته‌های مختلف به این نتیجه رسیدیم که تنها در متغیرهای تفکر انتقادی و قانون‌گرایی تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ بین دانشجویان رشته‌های مختلف وجود دارد. لازم به ذکر است با عنایت به آزمون تعقیبی شفه وضعیت دانشجویان رشته روانشناسی در باب مؤلفه تفکر انتقادی بالاتر از دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، مشاوره و کتابداری و دارای تفاوت معنادار با این رشته‌ها در سطح ۰/۰۵ است. همچنین با عنایت به آزمون تعقیبی شفه وضعیت دانشجویان رشته مشاوره در باب مؤلفه قانون‌گرایی بالاتر از دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی، روانشناسی و کتابداری و دارای تفاوت معنادار با این رشته‌ها در سطح ۰/۰۵ است.

همان‌طور که از نتایج پژوهش مشهود است وضعیت تربیت شهروندی دانش‌آموزان در وضعیت مناسبی قرار دارد، اما نباید به این امر اکتفا کرد، بلکه باید با برنامه‌ریزی و دوراندیشی سبب شد که وضعیت تربیت شهروندی از وضعیت موجود فراتر رفت و تا وضعیت مطلوب پیش رفت. وضعیت مؤلفه‌های تربیت شهروندی نیز حاکی از آن است که مؤلفه‌ها با یکدیگر تفاوت دارند، یعنی به بعضی از این مؤلفه توجه بیشتر و به بعضی دیگر توجه کمتری می‌شود، برای مثال مؤلفه مسئولیت‌پذیری دارای رتبه اول و بیانگر توجه خاص سیستم آموزشی به این مسئله است؛ اما مؤلفه تفکر انتقادی در پایین‌ترین رتبه قرار دارد، بهتر است که به این مؤلفه نیز توجه شود، زیرا لازمه شهروندی منتقد بودن نیز می‌باشد. در مقایسه وضعیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان دختر و پسر نتایج حاکی از این امر است که مؤلفه‌های تفکر انتقادی و وطن‌دوستی در پسران بالاتر و مؤلفه مسئولیت‌پذیری در دختران بالاتر است. در مقایسه وضعیت شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان رشته‌های مختلف نتایج حاکی از این امر است که در متغیرهای تفکر انتقادی و قانون‌گرایی تفاوت معنادار بین دانشجویان رشته‌های مختلف وجود دارد. وضعیت دانشجویان

- Minkler, John (1998). Active Citizenship. Empowering America's Youth. In www.frenso.edu/sps/minkler/index.html.
- Quigley, Charls N. (2000). Global Trends in Civic Education. In www.civiciced.Org/Articles-Indonesia.html.
- NCSS (national council for the social studies) (1994), Curriculum Standards for Social Studies: Expectation for Excellence, Washington, D.C.
- Nelson, D (2001), Technological Literacy: Techniliter. Htm.
- Otsu, Kazuko (2001). Civic Education in Transition: The Case of Japan. International Journal of Educational Research. Vol.35, No.1.
- Pitiyanuwat, Somwng and Siridej Sujiva (2001). Civics Education in the Thiland: Three case School. International Journal of Educational Research. Vol.35, No.1.
- Prior, W. (2001), Citizenship Education: Australian experiences, SLO. Netherland.
- Sanders, L.(1999), Evaluation of curriculum reform in slovenia: Toward a Framework, NFFR.
- Summers, Jacqueline Y. (2002). A proposal Model for Anchorage Adult Civic Education. Unpublished Master of Education Thesis.
- Torney – Purta, J (1991), Civic Education, In: International Encyclopedia of Curriculum, pergamon press.
- Education: An Examination of the Social Studies Curriculum in Pakistan. Current Issues in Comparative Education. Vol.7, No.1
- Clough,N, Holden,C& Seddon,H.(2002).Education for citizenship:ideas in to. London:Routledge flamer.
- Dee Thomas S. (2004). Are there Civic Return to Education? International Journal Educational Research. Vol.88, No.9-10.
- Fathi Vagargah K. (2001). Citizenship Education. Australia: Paper Presented at the ACSA Conference.
- Homana,Gary and Carolyn Barber and Judith Torney-Purta.(2006).Assesing School Citizenship Education Climate. University of Maryland.circle working paper 48.
- Hudson, W. (2001), Religious citizenship, gfu.ac.edu.ac.
- Kennedy, K (1996), New Challenges for Citizenship Education, ACSA Australia.
- Kukathas, Chandran (2001). Education and Citizenship in Diverse Societies. International Journal of Research. Vol.35, No.3.
- Liu, Meihui (2001). The Development of Civic Values: Case Study of Taiwan. International Journal of Educational Research . Vol.35, No.
- McDonald, David G. (1999). Implementation of Programs of Deliberation and Civic Education to Counter Erosional Effects of Civic Apathy Upon Liberal-Democratic Politics. Unpublished Master of Thesis. University of Western Ontario.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

